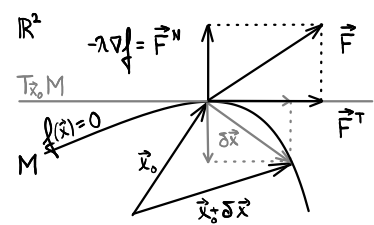

Posunutí ve shodě s vazbou $f(\vec{x})=0$ $f(\vec{x}_0+\delta\vec{x}) = \underbrace{f(\vec{x}_0)}_{=0} + \underbrace{\frac{\partial f(\vec{x}_0)}{\partial \vec{x}}}_{\nabla f(\vec{x}_0)} \cdot \delta\vec{x} + \underbrace{O(|\delta\vec{x}|^2)}_{=0}$

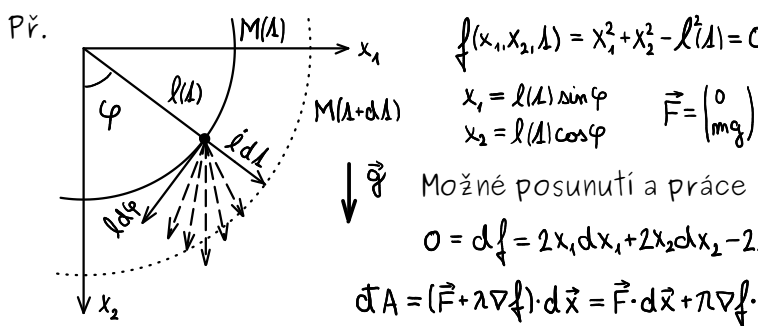
Virtuální posunutí – myšlené okamžité infinitezimální posunutí ve shodě s vazbou

Jsou-li všechny vtíštěné síly konzervativní $\vec{F}(\vec{x}) = -\nabla U(\vec{x})$ pak $0 = \delta A = (-\nabla U + \lambda \nabla f_k) \cdot \delta \vec{x} = -\delta(U - \lambda f_k) = -\delta \tilde{U}$ a úloha se redukuje na hledání vázaného extrému funkce $U(\vec{x})$ vzhledem k varietě M

t.j. $\delta \tilde{U}(\vec{x}_0) = 0$ $f_k(\vec{x}_0) = 0 \quad \forall k \in \hat{n}$ $\frac{\delta^2 \tilde{U}(\vec{x}_0)}{|\delta \vec{x}|^2} \begin{cases} > 0 & \text{stabilní} \\ = 0 & \text{labilní} \\ < 0 & \text{indiferentní} \end{cases}$ *potenciální energie vazebných sil*

Infinitezimální posunutí holonomní soustavy s rheonomními vazbami $f_k(\vec{x}, t) = 0 \quad \forall k \in \hat{n}$ $\vec{x} = \vec{x}(\vec{q}, t)$

- možné (reálné) $0 = df_k = \frac{\partial f_k}{\partial x_i} dx_i + \frac{\partial f_k}{\partial t} dt$ $dx_i = \frac{\partial \tilde{x}_i}{\partial q_j} dq_j + \frac{\partial \tilde{x}_i}{\partial t} dt$ $f(\vec{x}+d\vec{x}, t+dt) = f(\vec{x}, t) + \frac{\partial f}{\partial \vec{x}} \cdot d\vec{x} + \frac{\partial f}{\partial t} dt + \dots$
- virtuální $0 = \delta f_k = \frac{\partial f_k}{\partial x_i} \delta x_i$ $\delta x_i = \frac{\partial \tilde{x}_i}{\partial q_j} \delta q_j$ $f(\vec{x}+\delta\vec{x}, t) = f(\vec{x}, t) + \frac{\partial f}{\partial \vec{x}} \cdot \delta\vec{x} + \dots$
- skutečné $0 = d\tilde{f}_k = \left(\frac{\partial f_k}{\partial x_i} \dot{\tilde{x}}_i + \frac{\partial f_k}{\partial t}\right) dt$ $d\tilde{x}_i = \left(\frac{\partial \tilde{x}_i}{\partial q_j} \dot{\tilde{q}}_j + \frac{\partial \tilde{x}_i}{\partial t}\right) dt$ lze získat z možného posunutí dosažením trajektorie $x_i = \tilde{x}_i(t), q_j = \tilde{q}_j(t)$

$f(x_1, x_2, l) = x_1^2 + x_2^2 - l^2 = 0$ $\vec{F} = \begin{pmatrix} 0 \\ -mg \end{pmatrix}$ Virtuální posunutí a virtuální práce $0 = \delta f = 2x_1 \delta x_1 + 2x_2 \delta x_2$ $\delta \vec{x} = \begin{pmatrix} \cos \varphi \\ -\sin \varphi \end{pmatrix} l \delta \varphi$
 $x_1 = l \sin \varphi$ $x_2 = l \cos \varphi$ Možné posunutí a práce $0 = df = 2x_1 dx_1 + 2x_2 dx_2 - 2l dl$ $d\vec{x} = \begin{pmatrix} \cos \varphi \\ -\sin \varphi \end{pmatrix} l d\varphi + \begin{pmatrix} \sin \varphi \\ \cos \varphi \end{pmatrix} l dl$
 $\delta A = (\vec{F} + \lambda \nabla f) \cdot \delta \vec{x} = \vec{F} \cdot \delta \vec{x} + \lambda \nabla f \cdot \delta \vec{x} = 0 \delta x_1 + (mg) \delta x_2$ virtuální práce vazebných sil
 $dA = (\vec{F} + \lambda \nabla f) \cdot d\vec{x} = \vec{F} \cdot d\vec{x} + \lambda \nabla f \cdot d\vec{x} = 0 dx_1 + mg dx_2 + 2\lambda x_1 dx_1 + 2\lambda x_2 dx_2 = mg dx_2 + 2\lambda l dl$ skutečná práce

Př. pro $l = \text{konst.}$ $0 = \delta A = mg \delta x_2 = -mg \sin \varphi \delta \varphi \Rightarrow \varphi = 0, \pi$ je rovnovážná poloha výkon vazebné síly $= -\lambda \frac{\partial f}{\partial l}$

2) d'Alembertův princip – dynamická rovnováha soustavy částic podrobených vazbám $f_k(\vec{x}, t) = 0 \quad \forall k \in \hat{n}$

(LR1D) $M\ddot{\vec{x}} = \vec{F}(\vec{x}, \dot{\vec{x}}, t) + \vec{R}(\vec{x}, \dot{\vec{x}}, t) = \vec{F}(\vec{x}, \dot{\vec{x}}, t) + \sum_{k=1}^n \lambda_k \nabla f_k$ Zavedení setrvačné síly $\vec{I} = -M\ddot{\vec{x}}$ umožňuje zobecnit princip virtuální práce ze statiky.

$M = \text{diag}(m_1, \dots, m_{3N})$ $f_k(\vec{x}, t) = 0 \quad \forall k \in \hat{n}$

$\vec{F}(\vec{x}, \dot{\vec{x}}, t) + \sum_{k=1}^n \lambda_k \nabla f_k - M\ddot{\vec{x}} = 0$ ← podmínka rovnováhy sil
 Rovnici opět přenásobíme $\delta \vec{x} = \delta \vec{x}^T + \delta \vec{x}^N$ kde $\delta \vec{x}^T \cdot \nabla f_k = 0 \quad \forall k \in \hat{n}$ $\delta \vec{x}^N \in \text{span}_{\mathbb{R}}(\nabla f_1, \dots, \nabla f_n)$

$(\vec{F} - M\ddot{\vec{x}}) \cdot \delta \vec{x}^T + \sum_{k=1}^n \lambda_k \nabla f_k \cdot \delta \vec{x}^T + (\vec{F} - M\ddot{\vec{x}}) \cdot \delta \vec{x}^N + \left[(\vec{F} - M\ddot{\vec{x}})^N + \sum_{k=1}^n \lambda_k \nabla f_k \right] \cdot \delta \vec{x}^N = 0$ $\forall \delta \vec{x}^T$ Virtuální práce efektivních sil $\delta A_{\text{eff}}(\vec{x}, \dot{\vec{x}}, t) = (\vec{F}(\vec{x}, \dot{\vec{x}}, t) - M\ddot{\vec{x}}) \cdot \delta \vec{x}$

d'Alembertův princip (1743)

$$\delta A_{\text{eff}} = (\vec{F} - M\ddot{\vec{x}}) \cdot \delta \vec{x} = 0 \quad \forall \delta \vec{x} \in \mathbb{R}^{3N}$$

$$f_k(\vec{x}, t) = 0 \quad \forall k \in \hat{n} \quad \delta \vec{x} \cdot \nabla f_k = 0$$

Pohyb mechanické soustavy se děje v dynamické rovnováze efektivních sil t.j. tak, že virtuální práce efektivních sil je v každém okamžiku rovna nule $\delta A_{\text{eff}}(\vec{x}(t), \dot{\vec{x}}(t), \ddot{\vec{x}}(t), t) = 0$.

Pozn: výhoda – není třeba pracovat se silami ideálních holonomních vazeb např. držících pohromadě tuhé těleso složené z N hm. bodů: posunutí jsou pouze translace a rotace $\vec{x}_\alpha = \vec{r} + \vec{r}_\alpha$ $|\vec{r}_\alpha| = \text{konst.}$ $\delta \vec{x}_\alpha = \delta \vec{r} + \delta \vec{\varphi} \times \vec{r}_\alpha$ jsou nezávislé

$$\delta A_{\text{eff}} = \sum_{\alpha=1}^N (\vec{F}_\alpha - m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha) \cdot \delta \vec{x}_\alpha = \sum_{\alpha=1}^N (\vec{F}_\alpha - m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha) \cdot (\delta \vec{r} + \delta \vec{\varphi} \times \vec{r}_\alpha) = \left[\sum_{\alpha=1}^N \vec{F}_\alpha - m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha \right] \cdot \delta \vec{r} + \left[\sum_{\alpha=1}^N \vec{r}_\alpha \times (\vec{F}_\alpha - m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha) \right] \cdot \delta \vec{\varphi} = 0$$

$$0 = \sum_{\alpha=1}^N \vec{F}_\alpha - m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha = \vec{F} - \vec{P} \quad 0 = \sum_{\alpha=1}^N \vec{x}_\alpha \times (\vec{F}_\alpha - m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha) - \vec{r} \times \left(\sum_{\alpha=1}^N \vec{F}_\alpha - m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha \right) = \sum_{\alpha=1}^N \vec{x}_\alpha \times \vec{F}_\alpha - \left(\sum_{\alpha=1}^N \vec{x}_\alpha \times m_\alpha \ddot{\vec{x}}_\alpha \right) = \vec{N} - \vec{L}$$

